

Umum Jandarma Kumandanlığı'nın Tarihi Gelişimi ve Değişimi (1919-1939)

Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
selma.cetinkaya@bilecik.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6828-1679

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.730501

Geliş Tarihi: 01.05.2020

Revize Tarihi: 06.11.2020

Kabul Tarihi: 24.11.2020

Atıf Bilgisi

Göktürk Çetinkaya, S. (2020). Umum Jandarma Kumandanlığı'nın tarihi gelişimi ve değişimi (1919-1939). *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 974-990.

ÖZ

Silahlı Kuvveti olarak tanımlayabileceğimiz jandarma, emniyeti ve asayişini korumak aslı vazifesinin yanında dönemin şartlarına göre farklı görevler de üstlenmiştir. Örneğin savaş zamanlarında cepheye gönderilen jandarmanın bu işlevselliğini Birinci Dünya Savaşı'nda görmekteyiz. Savaştan sonra ise Mondros Mütarekesi gereğince iç güvenliği korumak için askeri birlik olarak yalnızca jandarma kalmıştır. Bu durumu Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkmasından sonra mücadele için halkı bir araya getirmek için değerlendirmiştir. Halkla içiçe olan jandarma, Milli Mücadele içinde lokomotif vazifesi görmüştür. İç güvenliği sağlamaya devam etmekle beraber Rum ve Ermeni eşkıyalarla da mücadele etmiştir. Mütarekenin 7. ve 24. Maddelerini bahane ederek işgal başlatabilecek olan düşman kuvvetlerinin eline koz verilmemesi için hadiselerin çıkmasını önlemekle de uğraşmıştır. İstanbul'un işgal edilmesinden sonra Ankara'ya geçmek isteyenlere yardım eden de, Anadolu'ya silah geçiren, cephaneyi cepheye gönderen de jandarma olmuştur. Bir yandan cepheye düşmanla vuruşan jandarma, bir taraftan TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırmakla uğraşmıştır. Sınır güvenliğini sağlamanın yanı sıra asayişini korumak da onun görevi olmuştur. Milli Mücadelenin ardından başlayacak dönemde jandarma, inkılapların uygulanması, Lozan'dan kalan sınır sorunlarıyla uğraşılması, isyanların bastırılması görevlerini üstlenmiştir. Tüm bu çok yönlü görev sorumluluğu içinde jandarmanın 1919-1939 yılları arasındaki durumunu anlatmak amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Makalenin hazırlanmasında arşiv vesikaları, Zabıt Cerideleri, hatıralar, süreli yayınlar ve tetkik eserlerden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, TBMM, Milli Müdafaa Vekâleti, Umum Jandarma Kumandanlığı.

Historical Development and Change of General Gendarmerie Command (1919-1939)

ABSTRACT

The gendarmerie, which we can define as the Armed Law Enforcement Force, undertook different duties according to the conditions of the period, in addition to its primary duty to protect safety. For example, it was sent to the front during wartime. We see this functionality of the gendarmerie in the First World War. After the war, only the gendarmerie remained as a military unit in order to protect internal security in accordance with the Mondros Armistice. Mustafa Kemal Pasha evaluated this situation to bring the people together for the purpose of struggle after he came to Samsun. Gendarmerie, which is intertwined with the public, served as a locomotive in the National Struggle. It continued to provide internal security, but also fought with Greek and Armenian bandits. He also struggled to prevent incidents from occurring in order not to give trump cards to the occupation forces, who could initiate an invasion under the pretext of Articles 7 and 24 of the Armistice. It was the gendarme who helped those who wanted to move to Ankara after the occupation of Istanbul, passed arms to Anatolia and sent the ammunition to the front. On the one hand, the gendarmerie, who hit the enemy on the front, struggled to suppress the riots against the Turkish Grand National Assembly. In addition to providing border security, it was his duty to protect public order. In the period that will start after the National Struggle, the gendarmerie has undertaken the duties of the implementation of the reforms, dealing with the border problems left from Lausanne, and suppressing the revolts. This study has been prepared in order to explain the situation of the gendarmerie between 1919-1939 within the scope of all these multitasking responsibilities. Archive documents, parliamentary minutes, memories, periodicals and investigative works were used in the preparation of the article.

Keywords: National Struggle, Turkish Grand National Assembly, Deputy of National Defense, General Gendarmerie Command.

Giriş

Jandarma Teşkilatı, 14 Haziran 1869'da Asâkir-i Zaptiyye Teşkilat Nizamnamesi'nin kabul edilmesiyle kurulmuş olmasına karşın "jandarma" kelimesine ilk kez 1839'daki belgelerde rastlanılmış

olması sebebiyle teşkilat tarafından kuruluş yılı 1839 olarak kabul edilmiştir (Alpar, 2013). Jandarma teşkilatının kuruluşundan önceki süreçte, mahalli idarecilerin yanında “kavvas, tüfenkçi, kırbölükbaşı, sekban ve derbent bekçileri” gibi iç güvenlikten sorumlu kişiler bulunmuşsa da bu kapı halkının toplumda ve devlette olumsuz izlenimler bıraktığı da bilinmektedir. Öyle ki Dârü’ş-şûrâ-yı Askerî’nin Namık Paşa’nın sunduğu layihayı, düzenlemelerle birlikte Dârü’ş-şûrâ-yı Bâb-ı Âli ve Meclis-i Vâlâ’ya sunduğunda akla gelen ilk sıkıntılardan biri iç güvenliği korumakla görevli olan kapı halkının tasfiyesinde yaşanılacak zorluklar ve eğer bunlar jandarma teşkilatı içine kaydırılırsa yeni yapılanmanın da bozulacağı ile ilgilidir. Nitekim gerek tasfiye gerekse mali külfet problemlerinin etkisiyle teşkilatın kuruluşunda bir gecikme de yaşanmıştır (Özcan, 2017; Özcan 2018). Gecikme 3 Mayıs 1840’ta Ceza Kanunnamesinin yürürlüğe girmesi ve iç güvenlik birimlerinin merkezileştirilmesine başlanmasıyla sona ermiştir. Yaklaşık altı sene sonrasında, 1846’da ise Zaptiye Müşiriyeti kurulmuş, aynı yıl içinde “Zaptiye Askerine Dair Nizamât” ile zaptiye birliklerinin kurulacağı bölgelerin tespiti gerçekleştirilmiştir. Buna göre ilk olarak Edirne, Silistre, Vidin, Niş, Üsküp, Manastır, Selanik, Hüdavendigâr, Kastamonu, Ankara, Sivas, Konya, Aydın ve Saruhan Eyaletleriyle Gelibolu, Biga ve Kocaeli Sancakları ve Kaza-i Erba’da zaptiye birliklerinin kurulması kararlaştırılmıştır. İstanbul ile ilgili düzenleme ise 1847’de yapılmış, Üsküdar ve Beşiktaş’ta toplam yedi bölük asakir-i zaptiye kurulmasına karar verilmiştir. Fakat dönemin ekonomik koşulları ve askeri yapılanmadaki aksaklıklar üzerine bu planların uygulanmasına geçilememiş; 1850’de oluşturulan komisyonla yeni ve merkezi bir düzenlemeye gidilmiştir. Komisyonun raporuna göre Rumeli, Anadolu, Arabistan ve Cezâyir-i Bahr-i Sefid’de dörder bölükten oluşan dörder taburun yer aldığı 14 alaydan ibaret birlikler kurulacak ve toplamda 29.288 zaptiyeden müteşekkil olacaktır. Ancak Kırım Harbi’nin başlamasıyla bu raporun da uygulanamadığını görmekteyiz. Konuyla ilgili bir sonraki gelişme ancak 1860’ta yaşanabilmiş ve 24 Nisan 1861’de yürürlüğe konan nizamname ile zaptiye birlikleri alay ve tabur olarak teşkilatlandırılmış ve üzerlerine denetleme mekanizması da konulmuştur. 39 maddelik bu nizamname ile iç güvenlik konusunda uzmanlaşma süreci başlamış ve aynı yıl içinde Meclis-i İdare-i Zaptiye kurulmuştur. 1864’te ise “Kuvve-i Zabtîyenin Vazîfe-i Mülkiye ve Askeriyesi” başlıklı on iki maddelik yönetmelik yürürlüğe konmuş, böylece zaptiyenin görevi askeri ve mülki olarak ikiye ayrılmıştır (Sönmez, 2006).

İki ayrı göreve sahip olan zaptiye teşkilatının isyanlarla ve eşkıyalık faaliyetleriyle baş etmesinin giderek zorlaşmasına ve iç güvenlikle ilgili problemlerin artmasına müteakip Batılı güçlerin de aynı konu dâhilinde eleştirilerinin başlaması üzerine 21 Şubat 1876’da valilere bir talimat gönderilerek teşkilatla ilgili düzenlemeler yapılması istenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili Batı’dan uzman subayların getirilmesine de karar verilmiş ve bu doğrultuda önce İngiliz Miralay Valentine Baker ve ardından başka İngiliz ve Fransız subaylar İstanbul’a gelmiştir. 1878’de Baker başkanlığında Zaptiye Müşiriyeti’ne bağlı olarak Jandarma Komisyonu oluşturulmuştur. Fakat komisyon henüz çalışmalarını bitirmeden 20 Kasım 1879’da Said Paşa Seraskerliğe şu tezkereyi göndermiştir:

“Asâkir-i Zaptiye’nin jandarma usulüne göre tertip ve teşkil edilerek bir İller Jandarma Nizamnamesinin hazırlanması. Bu nizamname hazırlanana kadar asâkir-i zaptiye işlerinin Zaptiye Nezareti’nden alınarak Seraskerliğe bağlanması. Zaptiye Nezareti’nin bundan sonra sadece İstanbul ve mülhakatının işlerine bakması. İstanbul’da kurulacak olan Jandarma meclisinde aza ve illerdeki jandarma birliklerinde öğretmen olarak yabancıardan birkaç kişinin istihdam edilmesi.”

Bu maddelerle beraber jandarmaya çevrilen zaptiye birlikleri Seraskerliğe bağlanmış, müşiriyet ise nezarete çevrilerek polis teşkilatı burada kalmıştır (Sönmez, 2007). Kısaca yaklaşık kırk yıl süren iç güvenlikten sorumlu tutulacak unsurlarla alakalı çalışmaların ardından 1879’da zaptiye birliklerinin jandarmaya dönüştüğünü görmekteyiz.

14 Haziran 1869’da yayınlanan Asâkir-i Zaptiyye Teşkilât Nizamnamesi’nden daha kapsamlı olarak yayınlanan 16 Nisan 1904 tarihli nizamname, Fransa’nın Jandarma Nizamnamesi’nin etkisinde kalınarak hazırlandığı için Osmanlı Devleti’nin gereksinimlerine karşılık verememiştir. Yine de bu nizamname, 10 Şubat 1912 tarihli kanun, 13 Ekim 1917 ve 15 Mart 1919 tarihli kararnamelerle değişikliklere gidilse de 1706 sayılı kanuna kadar en sağlam Jandarma Teşkilatı kanunu olmuştur. Bu nizamnameye göre Jandarma Dairesi, teşkilatın bütçesini tutmaktan, personelinin faaliyetlerini

düzenleyip disiplin ve askeri eğitim sağlamaktan, karakol yerlerini belirleyip bakım ve onarımından sorumludur. Mülki ve adli makamların emrinde çalışan, seraskerlik makamının görevlendirdiği müfettişlerce denetlenen jandarma, nizamiye ve şeriye mahkemeleri kadılarının verdiği görevleri de yerine getirmek durumundaydı. Görev tanımı içinde suçluların adalete teslim edilmesi, mahkemenin verdiği ceza kararının ilgiliye bildirilmesi de olan jandarmada hiyerarşi şu şekilde belirlenmiştir: onbaşı, çavuş, başçavuş, mülâzım-ı sâni, mülâzım-ı evvel, tabur kâtibi, yüzbaşı, idare emini, binbaşı, miralay. İki sene hizmet edecek olan jandarma erlerinin görevi bu sürecin sonunda istenirse bir yıl daha uzatılabilmekteydi. Sağlıklı, sabıkasız, askerliğini yapmış, okuryazar olan 25-45 yaşları arasındaki kişiler jandarma eri olabiliyordu. (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi 1, 2002; Türkmen, 2016).

II. Abdülhamid Döneminde Makedonya’da yaşanan problemler sürecinde Avrupalı devletlerin ıslahatları kontrol etmeye yönelik arzularından oluşan 1903 tarihli rapor, jandarma teşkilatı için de oldukça önemlidir. Nitekim Babıali’ye sunulan rapora göre jandarmanın da iyileşmesi gerekmektedir ve bu görevi Osmanlı Devleti’nde müfettiş ve öğretmen olarak görevlendirilecek Avrupalı subaylar üstlenmelidir. Bu doğrultuda jandarma teşkilatının iyileştirilmesi görevi İtalyan General De Georgies’e verilmiş ve kendisine Birinci Feriklik rütbesi uygun görülmüştür. Ayrıca yine İtalyan, İngiliz, Rus, Fransız ve Avusturyalı subaylar da jandarma teşkilatının düzenlenmesi için görevlendirilmişler, bu doğrultuda 1904’te Osmanlı Devleti ile bir sözleşme imzalanmıştır. Oluşturulan tensik dairelerinde, Osmanlı subaylarının emir-komutasında görev yapacak olan yabancı subayların da çalışmalarıyla Makedonya ve Rumeli’de başarılı sonuçlar elde edilmişse de Reval Kararlarında jandarmanın Rusya, Fransa, İtalya, İngiltere ve Avusturya’dan gelecek “reformcu” subaylar tarafından yönetilmesi, Batılı güçlerin farklı niyet içinde olduklarını ortaya çıkartmıştır (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi 1, 2002). Rumeli’de görevli bu yabancı subaylar, 23 Temmuz 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı sonrası ülkelerine gönderilmiş, aynı yıl Selanik’te ilk jandarma subay okulu açılmış, 1909’da ise 1880’de oluşturulmuş olan Jandarma Daire Reisliği yerine Umum Jandarma Komutanlığı kurulmuştur (Kantar, 2020; Özkan, 1985).

31 Mart Vakası sonrasında kurulan bu komutanlığın başına Hilmi Paşa getirilmiş ve önceki süreçte jandarma teşkilatında görev alan yabancı subayların bir kısmı tekrar davet edilmişlerdir. Kurulan Jandarma Müfettiş-i Umumiyesi’nin başına ise İtalyan Kont Robilan getirilerek İstanbul, İzmir, Trabzon, Elazığ, Bağdat ve Beyrut’ta altı müfettişlik bölgesi oluşturulmuştur. Bunların başına yabancı subaylar getirilmiş, maiyetlerine ise Osmanlı subayları verilmiştir (Toprak, 1985). 1912’de Jandarma Umum Müfettişliğine bağlı olarak oluşturulan bu Jandarma Mıntika Müfettişlikleri için 2 Haziran 1912 tarihli geçici talimatname çıkarılmış; 16 Mart 1913 tarihli Umum Jandarma Kumandanlığı Karargâhının Teşkilatı ve Bu Kumandanlık ile Jandarma Müfettişi Umumiyesinin Münasebeti Hakkında Nizamname’de ise jandarma umum müfettişi, jandarmanın çalışmalarını denetleme mekanizması olmasının yanı sıra jandarmaya ait okullar ve depolar gibi kurumları teftiş edip Umum Jandarma Kumandanlığına bildirmekle görevlendirilmiştir. 1915’e baktığımızda bu altı müfettişlik bölgesinde toplam 73 kişinin bulunduğunu görmekteyiz. Bir yıl sonrasında ise personel sayısı 67’ye düşürülmüştür (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi 1, 2002).

Yöntem

Jandarmanın 1919-1939 yılları arasındaki faaliyetlerini anlatan bu çalışmada, Tarihsel Yöntem kullanılarak sayısal verilerle halen var olan bir unsurun geçmişteki gelişimi ve değişimi üzerinde durulmuştur. Kronolojik bir yol izlenerek bu değişimin aşamaları arasındaki farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır. Betimsel yöntemden de istifade edilerek ele alınan konu ayrıntılı bir biçimde izah edilmek istenmiş, özellikle Harp Tarihi açısından jandarmanın önemi belirtilmeye çalışılmış; Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan süreçteki rolü hakkında bilgi verme amaç edinilmiştir.

Çalışma Grubu

Hazırlanan makale, Umum Jandarma Kumandanlığı temelinde oluşturulmuş olup ele alınan teşkilatın 1919-1939 yılları arasındaki yapılanması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde Umum Jandarma Kumandanlığının yapılanma sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi adına jandarmanın oluşumundan da bahsedilmiş, ancak esas olarak yukarıda geçen yıl aralığının analizi yapılmıştır. "Atatürk Dönemi" olarak da adlandırabileceğimiz bu dönemde yaşanan iç ve dış sıkıntıların çözümü konusunda önemli rol oynayan jandarmanın içinde olduğu güç ve elverişsiz şartlar üzerinde durulup özellikle Millî Mücadele ve ayaklanmalar hakkında kaleme alınacak çalışmalarda göz ardı edilmemesi gereken silahlı güvenli kolu kuvveti jandarmaya dikkat çekilmek istenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Özellikle arşiv belgeleri temelinde şekillendirilmek istenen makalede, jandarma faaliyet raporlarını içeren Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivine ait belgeler Devlet Arşivleri Başkanlığı üzerinden incelenmiş ve istatistiksel belge formundaki raporlar değerlendirilmiştir. Ayrıca makalenin hazırlanmasında TBMM tutanakları, süreli yayınlar ve tetkik eserlerden de faydalanılmış, kanun ve kararname Resmî Gazete'den tespit edilerek makaleye eklenmiştir. Jandarma Genel Komutanlığı'nın kendi yayınları ve Jandarma Dergisi de taranarak çalışmaya katkı sağlamıştır. Verilerin toplamasında temel alınan 1919-1939 yılları arasındaki kaynaklar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak 1919 öncesinde jandarmanın gelişimine değinen çalışmalardan da istifade edilmiştir.

Verilerin Analizi

Jandarmaya tahsis edilen bütçe, motorlu taşıtların türü ve sayısı ile jandarma tarafından kullanılan iletişim araçları, jandarmaya ait binaların inşaat ve onarım işlerine ne kadar bütçe ayrıldığı hakkında elde edilen arşiv belgeleri ışığında bilgi sunulmuştur. Ayrıca jandarma bünyesinde verilen veterinerlik hizmetleri; sınır, kıyı suları ve kara sularının korunmasından kaçakçılık ile yaptığı mücadeleye dair kapsamlı bilgiler sağlanmıştır. Bunların dışında; subaylar, astsubay ve askerler de dâhil olmak üzere jandarma personelinin sayısı yıllık olarak belirlenmiştir. Sağlık açısından da incelenen Umum Jandarma Kumandanlığı bünyesinde rütbeli ve erat olarak kaç personelin istirahat aldığı, hastanede veya kıtada ayaktan tedavi gördüğü hakkında bilgi verilmiştir. Hava değişimine gönderilen, sakat kalan, çürüğe ayrılan ve hastanede hayatını kaybeden jandarma personeli hakkında, yıllara göre bilgi verilmiştir. Bu bilgileri daha anlaşılır kılmak için tablolar kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan zaman diliminde her ne kadar jandarma teşkilatında gelişmeler yaşanmışsa da bu gelişimin ne denli yavaş ve yetersiz olduğu görülerek Türkiye'nin 1939-1945 arasındaki savaşın dışında kalma gayretinin haklı bir gerekçesi de ortaya konulmuştur. Ayrıca 1939 öncesinde yaşanan özellikle de iç meselelerin atlatılmasındaki zorlukların nedenleri arasında güvenlik kolluk kuvveti jandarmanın durumunun bundan sonraki çalışmalarda yerini alacağı kesinlik kazanmıştır.

Harb-i Umumi'de Jandarma

Harb-i Umumi'ye girmeden hemen önce, 21 Temmuz 1914'te Osmanlı Devleti seferberlik ilan ederek jandarma birliklerini sabit ve seyyar olarak ikiye ayırmıştır. Tüm jandarma birliklerini diğer askeri güçlerden ayırt edebilmek için ise kollarına kırmızı şerit takılmıştır (Alpar, 2018). Osmanlı Devleti'nin Harb-i Umumi'ye girmesinden yaklaşık bir ay sonra da Jandarma Zabıt Mektebi'nden yetiştirilecek zabitan hakkında kanun layihası hazırlanmıştır. Buna göre seferberlik ilan edilirse Jandarma Zabıt Mektebi'nin ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinden eğitimlerinin yarısını bitirenlerin jandarma zabıt vekili olarak kıtalara gönderilebileceği, eksik eğitim dönemleri kadar subay vekilliği yapanların mülazım-ı sani (teğmen) olabileceği, savaştan sonra kalan eğitimlerini tamamlayacakları ifade edilmiştir. Layihada Balkan Savaşlarında eğitimi yarım kalan subayların da aynı şekilde kalan eğitimlerini tamamlayacaklarına da değinilmiştir (BOA, İ.MMS, 192-22, 5).

Savaş sürecinde sabit jandarma kuvvetlerine destek vermesi için sahillerdeki demiryollarıyla sınırların korunması amacıyla ikmal neferlerinin görevlendirildiğini görmekteyiz. Nitekim Meclis-i Vükela'da yapılan görüşmelerden 1915'te bu destek kuvvetleri için jandarma bütçesine ek ödenek konulmasına karar verilmiştir (BOA, İ.MMS, 200-7, 4). Harp başlamadan önce Anadolu'daki jandarma birliklerine ek olarak asayişten sorumlu Seyyar Jandarma Taburları kurulmuştur. Harp dönemindeyse gerek sahra jandarması görevini üstlenecek gerekse düşmana karşı savaşacak Seyyar Jandarma Birlikleri meydana getirilmiştir. Bu birlikler savaşta Kafkaslarda, Doğu Anadolu'da, Irak'ta, Suriye'de, Çanakkale'de ve pek çok farklı yerde görev almışlardır. Azerbaycan'a giren Van Seyyar Jandarma Tümeni, 3. Ordu Birlikleriyle beraber Kargapazarı Dağlarında Ruslara karşı savaşılan Erzurum Seyyar Jandarma Taburu, Gelibolu ve Bursa Seyyar Jandarma Taburları başarılı mücadeleler vermişlerdir (Alpar, 2018).

Harb-i Umumi'de jandarmanın üstlendiği görevler arasında kıyılardaki olası düşman faaliyetlerine müdahale edebilmek için kıyıların gözetlenmesi ile ikmal açısından mühim olan demiryollarının korunması önemli yer tutmaktadır. Bundan ayrı yukarıda da geçtiği üzere savaş için oluşturulan seyyar jandarmalar ise, silah yönünden yetersiz, harp eğitiminden yoksun, genellikle yaşı geçkin, kıyafet bakımından yoksul insanların mevcudu tamamlamak adına bir araya getirilmesinden oluşturulmuştur. Kendilerine eski tip, kullanışsız silahlar verilen seyyar jandarmalara ancak harbin sonlarında daha modern Rus tüfekleri verilebilmiştir (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi 2, 2002).

Savaş döneminde jandarma, adli kolluk görevine de devam etmiştir. 1916 yazında Kuşadası'nın Rumçanlı köyünden Sisam'a hayvan kaçırmaya çalışan Rumlara yönelik yapılan operasyonu bu duruma örnek gösterebiliriz (BOA, DH.EUM.3.Şb, 13-94, 1). Genel manada huzuru korumada harp döneminde yetersiz kalan jandarma; bu süreçte ordu emrine verildiği için kendi görev tanımında yer alan asayiş sağlama noktasında yetersiz kalmıştır. Bu yanlıştın anlaşılmasından sonra, Umum Jandarma Kumandanlığı 1919'da Dâhiliye Nezaretine bağlanmıştır. (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi 2, 2002).

Milli Mücadele Döneminde ve Sonrasında Jandarma

Harb-i Umumi'nin mağlup tarafında yer alan devletlerarasında Osmanlı Devleti de vardır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerinin lideri konumundaki İngiltere ile 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Mütarekenin beşinci maddesi iç güvenliği de barındırmaktadır ki buradan yola çıkarak jandarma ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Beşinci maddeye göre sınırların korunması ve iç asayişin devamı için gereken asker kuvvetinin dışındakiler terhis edilecek ve yirminci maddeyle de terhis edileceklerin silah ve diğer malzemelerinin nasıl kullanılacağına dair verilecek talimata uyulacaktı (Erim, 1953). Mütarekeden yaklaşık altı ay sonra, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, jandarma subayı olan Refet (Bele) Beyi emniyeti ve asayiş sağlama için mutasarrıflığa getirmiştir. Ekim 1918'de Umum Jandarma Kumandanı olan (Jandarma Genel Komutanlığı, 18 Şubat 2019) ve 16 Mayıs 1919'a değin bu görevde kalan Refet Bey, 24 Mayıs'ta İstanbul'dan jandarma birliklerine ek ödenek istemiştir. Milli Mücadele'nin başarıyla sona ermesinden sonra İşgal Devletlerinden İstanbul'u teslim almakla görevlendirilen isim de Albay Refet Bey olmuş, kendisi 120 kişilik jandarma birliği ile İstanbul'a geçmiştir. Milli Mücadele döneminde Ankara'daki jandarma sayısı ise Ankara İl Jandarma Kumandanı Osman Nuri Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya belirttiği üzere yaklaşık 40 kişidir. Düzenli Ordunun kurulmasından önce işgallere karşı halkın teşkilatlanmasını jandarmanın başlattığını da belirtmek gerekmektedir. Bundan ayrı Güney Cephesinde Kar Boğazi'nde Jandarma Üsteğmen Hasan Fehmi (Akıncı) Bey, Maraş'ta Jandarma Yüzbaşı İzzet Efendi gibi pek çok isim Fransızlara karşı halkın birlikte hareket etmesinde mühim rol oynamışlardır (Alpar, 2014).

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden sonra İstanbul'un jandarmayla ilgili kararlarının geçersiz sayılarak 21 Ağustos 1920'de TBMM tarafından oluşturulan jandarma teşkilatı 17 jandarma alayı ile 13 bağımsız jandarma taburundan ibarettir. Buna göre Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı Umum Jandarma Kumandanlığının İstanbul, Ankara, Konya, Aydın, Sivas, Adana, Trabzon ve Bitlis'te birer bölge müfettişliği vardır. Buralarda ise toplam jandarma sayısı 23.770 olarak

kaydedilmiştir (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi 1, 2002). Asker sayısının azaltıldığı bu süreçte çıkan asayişsizlikleri önlemek için Kuvay-ı Milliye Birliklerinden faydalanılmaya çalışılmışsa da düzensiz olmaları ve kendilerinin de asayiş bozacak fiiliyatta bulunmaları durumuyla karşılaşmıştır (Kutlu, 1992). Çalışmanın ele aldığı döneme dâhil taramalarda Jandarmanın bulunduğu yerde asayiş bozabileceği yahut bozduğu mevzuu ile ilgili bilgilere sıklıkla rastlanmıştır. Örneğin 4 Ocak 1930'da Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinden Başvekâlete gönderilen evrakta jandarmanın bulunduğu yerde 3 yıldan 10 yıla kadar kalarak halkla olumlu yahut olumsuz temasta bulunduğu, bir kısmının görev yaptığı yerden evlenip eşinin yakınlarına yönelik olaylarda görevini kullandığı gibi problemlerden bahsedilmiş ve jandarmanın bulunduğu yerde üç yıldan fazla kalmaması istenmiştir (BCA, 030.10.0.0.69.454.36).

Jandarmanın adli kolluk görevine ilişkin erken döneme ait bir örnek de 1919 Ağustos ayında Bursa'nın Orhangazi ilçesinin Hamzaali köyünde yaşanmıştır. Bursa Jandarma Alay Kumandanlığı'nın Dâhiliye Nezaretine gönderdiği yazıya göre Darıdere'deki yörüklerin çadırlarını basarak mallarını ele geçiren eşkıya ile Papasuçdu'da yarım saat çatışma yaşanmıştır. Daha sonra eşkıya çaldıkları malları bırakarak kaçmıştır (BOA, DH. EUM. AYŞ, 19-20). Dolayısıyla iç güvenlikle ilgili bu ve buna benzer problemlerde dönem itibariyle jandarmanın yetersiz kaldığı ifade edilmelidir. Bursa bu dönemde en fazla eşkıyalık olaylarının yaşandığı yerlerden birisi olmuş, aynı şekilde Amasya, Aydın, Şile, Kayseri'de de böylesi olaylara sıkça rastlanmıştır (Kutlu, 1992).

Milli Mücadele Döneminde jandarma ile ilgili önemli bir gelişme 23 Nisan 1920'de Milli Müdafaa Vekilliğine bağlı Umum Jandarma Kumandanlığının kurulması olmuştur. 26 Mayıs 1920'de Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından hazırlanıp Heyet-i Vükela'nın kabul ettiği kanun layihasına göre seyyar jandarma müfrezelerinin kurulması uygun görülmüştür. Süvari ve piyadeden oluşacak bu müfrezelerin bir yıl gönüllü olarak kaydedilip bir yıldan önce görevlerinden ayrılamayacakları, sonraki yıl içinse yenilenmek hakkına sahip olacakları layihanın üçüncü maddesinde belirtilmiştir. Yedinci maddesine göre ise onbaşlıların efrat maaşından 100 kuruş, çavuşların 200, başçavuşların ise 300 kuruş fazla alacağına değinilmiştir (BCA, 030.18.1.1.1.1.19, 1-2). Layihanın kabulü 7 Haziran 1920'de gerçekleşmiş, "Müdafai memleketin temini ve asayiş umuminin lâyikiyle tesisi için Müdafaa-i Milliye İcra Vekâletine merbut olmak üzere seyyar jandarma müfrezeleri teşkil edilecek" denilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 7 Haziran 1336; Ceride-i Resmîyye, 14 Şubat 1337).

Müdafaa-i Milliye Vekili ve Kozan Mebusu Fevzi Paşa'nın 10 Şubat 1921'de TBMM'de yaptığı konuşmasında ifade ettiği üzere düşman taarruzunun devam ettiği dönemde cephe gerisindeki isyanları bastırmakla düşmanla mücadele etmek arasında sıkışıp kalan jandarmayı rahatlatmak adına oluşturulan seyyar jandarma yapılanması artık kaldırılabilirdi. Nitekim Fevzi Paşa'ya göre "Elyevm ordu teşekkül etmekte, gerilerde jandarmanın tezyidiyle inzibatın teyidi temin olunmaktadır. Seyyar jandarmanın bu suretle Müdafaa-i Milliye emrinde ipkasına lüzum kalmamıştır." Bu doğrultuda 1920 tarihli kanun yaklaşık dokuz ay yürürlükte kaldıktan sonra 10 Şubat 1921'de kaldırılmasına dair sunulan kanun teklifinin kabulüyle aynı yılın mart ayı itibariyle Seyyar Jandarma Müfrezeleri kaldırılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 10 Şubat 1337; Ceride-i Resmîyye, 7 Mart 1337). Ancak seyyar jandarma kavramının 31 Ocak 1928'de yürürlüğe giren on beş maddelik Seyyar Jandarma Alaylarının Teşkilleri ve Vazifeleri Hakkında Talimatname ile tekrar gündemde yer aldığını görmekteyiz (BCA, 030.18.1.1.27.75.16; Resmi Gazete, 31 Ocak 1928).

Jandarma sayısının yetersiz gelmesiyle ilgili olarak yeniden gündeme gelen seyyar jandarmalardan ayrı, öncesinde personeli artırma maksatlı başka yollara da başvurulmuştur. Örneğin 29 Eylül 1923 tarihli belgeden jandarma kadrolarında görülen eksik nedeniyle 19 yaşını doldurduğu halde Müdafaa-i Milliye tarafından gönüllü olarak askere alınmamış olanların jandarma eri olması istenmiştir (BCA, 030.18.1.1.7.35.4). Bu bağlamda bir sene sonrasındaki jandarma sayısına baktığımızda 5352'si küçük zabitan olmak üzere 30.900 küçük zabıt ve asker olduğunu görmekteyiz. 30.900'ünden sadece 1683'ünün okuryazar olduğu jandarma personelinin eğitim durumu aslında savaştan yeni çıkmış bir toplumun eğitsel yoksunluğunu göstermesi açısından örnek teşkil etmektedir. Sonraki yıllarda okuryazar oranı artmış olacak ki askeri binalarda kitaplıkların oluşumuna gidilmiştir. Örneğin 1930 senesinde "jandarma efradının bilgilerini çoğaltmak ve mesleki tekâmülü takip etmek

üzere” Edirne Jandarma Kumandanlığında kütüphane oluşturulduğuna dair ulusal basında bir haber çıkmıştır (Cumhuriyet, 1 Şubat 1930). 1924 yılı jandarma subay kadrosunda ise bir mirliva (tuğgeneral), 28 miralay (albay), 31 kaymakam (yarbay), 55 binbaşı, 186 kıdemli yüzbaşı, 188 yüzbaşı, 600 mülazım-ı evvel (üsteğmen) ve 222 mülazım-ı sani (teğmen) bulunmaktadır (Babuçoğlu ve Özdil, 2018). 1924’te Jandarma Umum Kumandanı da değişmiştir. Kısaca jandarma kumandanlarını belirtmek gerekirse 1920’de kısa bir süre Albay Bahattin (Ertürk) Bey, 1921-1923 yılları arasında ise Yüzbaşı Ali Galip, jandarma kumandanlığı yapmış; 1923-1924’te Baha Hurşit (Süel) Bey Umum Jandarma Kumandanı olmuştur. 1924-1930 arasında ise Albay-Tümgeneral Ahmet Zeki Soydemir bu görevi üstlenmişlerdir. 1930’da Fırka Kumandanı olan Soydemir’den sonra beş yıl boyunca Korgeneral Kazım Orbay Umum Jandarma Kumandanlığı yapmış, Atatürk Döneminde bu vazifeyi son üstlenen isim ise 1938’in sonuna kadar kumandanlık yapan Korgeneral Naci Tınaz olmuştur (Jandarma Genel Komutanlığı, 18 Şubat 2019; Cumhuriyet, 16 Kânunusani 1930; Cumhuriyet, 29 Kânunusani 1930; Babuçoğlu ve Özdil, 201).

Milli Mücadele’nin başarı ile sona ermesinden sonra, özellikle iç isyanların yaşandığı süreçte jandarmada yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. 1930’da Umum Jandarma Kumandanlığına Kazım Orbay’ın getirilmesinin ardından askerlikten yetişme, alaylı olan kadrolar dışarıda bırakılarak bu mevkilere subayların tayin edilmeye başladığını görmekteyiz. Bu yapılanmayla da ilintili olarak jandarmanın problemler karşısında daha etkili hale geldiğini söylemek mümkündür. Nitekim bu dönem itibariyle yaşanan büyük çaptaki meselelerde dahi jandarmanın başarı sağlamaya başladığını ve büyük çaplı operasyonlarda destek sağladığını görmekteyiz. Örneğin Ağrı Ayaklanması sürecinde 7 Eylül 1930’da başlatılan harekâta IX. Ordu’ya bağlı iki tümen ve Karaköse ile Erciş uçak taburlarına bölgedeki jandarma alayları yardımcı olmuştur (Tekeli ve İlkin, 2018).

2 Haziran 1930’da yürürlüğe giren Jandarma Kanunu ile jandarmayla ilgili esaslar ilk kez belirlenmiştir (Tekeli ve İlkin, 2018). “Türkiye Cumhuriyeti jandarması umumî emniyet ve asayiş korumağa, kanun ve nizamlar hükümlerinin icrasını temine ve bunlara müstenit Hükümet emirlerini ifaya memur müsellâh ve askerî bir inzibat kuvvetidir” tanımıyla emniyet, asayiş ve tüm görevlerinde Dâhiliye Vekâleti’ne bağlı olduğu belirtilen jandarmanın askeri talimde Büyük Erkânı Harbiye Reisliği’ne, silâh ve mühimmatıyla, seferberlik ve seferde ordu emrine intikal edeceklerin maaş, iâşe ve giyim kuşam ile teçhizatı gibi çeşitli masraflarında ordudakinin aynı olmak üzere Millî Müdafaa Vekâleti’ne bağlılığı da ikinci maddede ifade edilmiştir. Kanunun sekizinci maddesinde de jandarmanın farklı kurumlara dair dağılımıyla ilgili bir karar vardır. Buna göre binbaşidan yüksek rütbelilerin atamasını Dâhiliye Vekaleti, daha düşük rütbelilerin atamasını ise Umum Jandarma Kumandanı yapmakta, ilk kısmın atamasını Reisicumhur, ikinci kısmını ise Dahiliye Vekili onaylamaktadır (Resmi Gazete, 22 Haziran 1930).

21 Temmuz 1931’de kabul edilen Jandarma Efradı Kanunu ise jandarma askeri ile gedikli küçük zabıtları hakkında bazı düzenlemeleri içermektedir. Buna göre “Cumhuriyet Jandarması” şu şekilde kademelendirilmiştir: “Jandarma namzedi, jandarma neferi, onbaşı, gedikli çavuş, gedikli başçavuş muavini, gedikli başçavuş, başgedikli”. Kanunun ikinci maddesine göre Askerlik Mükellefiyeti Kanunu gereğince 18 yaşını bitirmiş gönüllüler ile Millî Müdafaa Vekaleti tarafından jandarmaya verilecek yükümlüler ve ordu ile jandarmadan ayrılalı iki yıl olmamış yaşı 28’den küçük er ve onbaşılar “Cumhuriyet Jandarması” askeri olabilmektedir. Son kısımdakiler jandarma meslek kursundan geçirilerek diğerleri ise jandarma efrat mekteplerinde eğitim aldıktan sonra kıtalarına gönderilmektedir. Jandarma gedikli küçük zabıt olabilecekler ise kanunda şöyle sıralanmıştır: “Jandarma onbaşılar, gedikli küçük zabıt adayı ve gedikli küçük zabıt mekteplerinden jandarma olarak mezun olacaklar, ordu ve jandarmadan ayrılalı 2 yıl olmamış gedikli küçük zabıtlarla orduda taahhüt ettiği süre dolunca jandarmada uzatma isteyen gedikli küçük zabıtlar. Bundan ayrı “ordu ve jandarmadan ayrılalı 2 yıl olmamış ve 28 yaşını geçmemiş gedikli küçük zabıt olmak isteyen ordu ve jandarma sınıfından küçük zabıtlar” de bu gruba dâhildir. 24 maddelik kanunun 12. Maddesi jandarmanın bu dönemde aldığı maaşı (bkz. Tablo 1) göstermesi açısından değerlendirilmelidir (Resmi Gazete, 30 Temmuz 1931).

Tablo 1

Jandarma Efradı Kanunu'na Göre Jandarma Personeli Maaşları (lira cinsinden)

Derecesi	Temdidsiz	1.Temdid	2.Temdid	3.Temdid	4. ve Müteakip Temdid
Jandarma Namzedi	0,50	0	0	0	0
Nefer	1	8	14	21	26
Onbaşı	2	11	17	24	29
Gedikli Çavuş	25	33	38	43	48
Gedikli Başçavuş	0	43	48	53	58
Muavini	0	53	58	63	68
Gedikli Başçavuş	0	63	68	73	78
Başgedikli	0	63	68	73	78

Not: "Gedikli küçük zabıtların harcırah ve tekaüt hesaplarında esas olan asli maaş; gedikli çavuş 500 kuruş, gedikli başçavuş muavini 700 kuruş, gedikli başçavuş 900 kuruş, başgedikli 1200 kuruştur." Bkz. Resmi Gazete, 30 Temmuz 1931.

Umum Jandarma Kumandanlığına Dair Çeşitli İstatistiksel Bilgiler

Cumhuriyet Döneminde baştan itibaren Umum Jandarma Kumandanlığı personel sayısı birbirine yakın sayılarda tutulmuş, çok fazla oynama yaşanmamıştır. Buna göre 1923'te 35.103 olan jandarma sayısı, ertesi yıl 33.193, 1925'te 33.288, 1926'da ise 30.228'dir. 1927'de 28.322 kişilik personele sahip olan Umum Jandarma Kumandanlığının sonraki üç yılda 28.303 kişi ile sabitlendiğini, 1931'de ise 33.300, 1932'de de 34.000 mevcuda ulaştığını söyleyebiliriz (BCA, 030.10.0.0.128.923.6). Bu minvalde 1924-1939 yılları arasındaki süreçte jandarmaya farklılık arz eden boyutlarda bütçe ayrılmıştır. Buna göre bu yıllar içinde en yüksek iki bütçenin 1925 ve 1939'da ayrıldığını görmekteyiz. 1925'te 11.077.440 liralık bütçenin ayrılmasında 1924'te yaşanan Nesturi Ayaklanması kadar yine bununla alakalı olarak İngiltere ile gerginliğe sebep olan Musul Meselesi, Mussolini'nin İtalya'da yönetime gelmesi ve Yunanistan'la yakınlaşması da etkili olmuştur. İzmir Harp Oyunlarının düzenlenmesinde dahi bu yakınlaşmanın etkisi büyüktür. 1939'da Umum Jandarma Kumandanlığına 11.013.000 liralık bütçe ayrılmasını ise İkinci Dünya Savaşı ile ilişkilendirmek gerekmektedir. On altı yıllık bu süreçte Umum Jandarma Kumandanlığına toplamda ayrılan bütçe 153.977.099 lira olmuştur. Bütçenin yıllara göre dökümü aşağıdaki tabloda (BCA, 030.01.0.0.68.432.8) gösterilmiştir.

Tablo 2

Umum Jandarma Kumandanlığına 1924-1939 Yıllarında Ayrılan Bütçe

Yıl	Bütçe
1924	10.101.096
1925	11.077.440
1926	10.540.000
1927	9.197.792
1928	10.810.577
1929	8.945.738
1930	8.915.649
1931	8.723.268
1932	8.308.379
1933	8.679.379
1934	8.679.379
1935	9.289.652
1936	8.871.980
1937	10.210.300
1938	10.613.470
1939	11.013.000

Umum Jandarma Kumandanlığına bağlı vilayetlerdeki ve ilçelerdeki birliklerin ve karakolların yapımına ve onarımına ayrılan ödeneklerin 1923-1939 yılları arasındaki miktarını kıyasladığımızda kumandanlık bütçesinden en fazla ödeneğin 275.000 lira ile 1939 yılında ayrıldığını görmek

mümkündür. Nafia Vekâleti'nin yatırımı ise sadece 1936-1939 yılları arasında görülmekte olup son üç yıl 305.840 lira ile sabitlenmiş bir meblağ göze çarpmaktadır. 1923-1939 yılları arasında Umum Jandarma Kumandanlığı'na ait 634 yeni binanın inşa edilmiş olduğunu ve 1930 yılı itibariyle bütçenin %10'unun da tamirata ayrıldığını görmekteyiz. Kumandanlığın on yedi yıldaki yapım ve onarım işleri ile konuyla alakalı ödenek miktarlarını aşağıdaki tabloda (BCA, 030.01.0.0.68.432.8) görmek mümkündür.

Tablo 3

Umum Jandarma Kumandanlığının 1923-1939 Arasındaki Yapım-Onarım İşleri ve Ayrılan Ödenekler

Yıl	Jand. Umum Kumd. Bütçesi	Nafia Vekaleti Yardımı	Yeni İnşaatlar	Onarım
1923	-	-	1	-
1924	11.500	-	7	-
1925	-	-	4	-
1926	-	-	9	-
1927	-	-	8	-
1928	-	-	10	-
1929	-	-	11	-
1930	15.000	-	30	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1931	35.000	-	10	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1932	70.000	-	23	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1933	75.477	-	18	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1934	175.000	-	33	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1935	112.320	-	66	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1936	40.000	288.000	99	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1937	100.000	305.840	65	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1938	150.000	305.840	126	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır
1939	275.000	305.840	114	Bütçenin %10'u onarıma ayrılmıştır

1923-1939 yılları arasında Umum Jandarma Kumandanlığına ait motorlu araçların durumuna baktığımızda oldukça sınırlı sayıda olduğunu görmekteyiz. Buna göre 1923-1929 yılları arasında bir tane cadde ve arazide kullanılabilecek binek cinsi motorlu araca sahip olan Umum Jandarma Kumandanlığı'ndaki aynı türden araç sayısı 1930 itibariyle iki adete çıkmıştır ve bu araçların sayısı 1952'ye kadar da değişmemiştir. Bundan ayrı jandarmanın kullandığı motorlu araçlar arasında 1938'de altı adet kamyon ve kamyonet olduğu da kayıtlara geçmiştir. Bu cinsten araç sayısının 1939'da ise 11'e yükseldiğini görmekteyiz. Jandarmanın deniz motorlarına ise 1929 itibariyle kavuştuğunu söyleyebiliriz ki bu minvalde jandarmanın karakol motoru cinsinden 1929'da altı adet deniz aracı vardır. 1929-1930 yıllarında ise Umum Jandarma Kumandanlığına ait on adet açık deniz motoru olduğuna dair elimizde bilgi bulunmaktadır. 1935'e kadarki süreçte kumandanlık bünyesinde

yelkenli motorlar da vardır. Kumandanlığa ait kara ve deniz motorlu araçlarını gösterir tablo (BCA, 030.01.0.0.68.432.8) aşağıda verilmiştir.

Tablo 4

Umum Jandarma Kumandanlığının Kara ve Deniz Motorlu Taşıtları

Yıl	Motorlu Kara Araçları			Deniz Motorları		
	Cadde ve arazi/binek	Kamyon ve kamyonet	Karakol Motoru	Açık Deniz motoru	Yelkenli Motor	Yelkenli Açık Deniz Motoru
1923	1					
1924	1					
1925	1					
1926	1					
1927	1					
1928	1					
1929	1		6	10		
1930	2			10		
1931	2				1	
1932	2				1	
1933	2				1	
1934	2					2
1935	2				3	
1936	2					
1937	2					
1938	2	6				
1939	2	11				

Tablonun oluşturulmasında istifade edilen belgede jandarma deniz motorlarına dair yıllar, muayene tarihleri olarak gösterilmiştir (BCA, 030.01.0.0.68.432.8).

Umum Jandarma Kumandanlığında motorlu araçların haricinde “canlı” olarak değerlendirilen araçlar da bulunmaktadır. Buna göre özellikle atlı arabalar bu dönemde jandarma tarafından fazlasıyla kullanılmıştır. Canlı araçlarla ilgili bilgiler Tablo 5’te (BCA, 030.01.0.0.68.432.8) gösterilmiştir. Birliklerin işe ve cephane ikmali motorlu araçların azlığı dolayısıyla hayvanlarla çekilen arabalarla yapıldığı için hayvan gücü ordu içinde oldukça önemlidir. Hatta halka ait hayvanlar da bu dönemde kiralanarak jandarmanın kullanımına sunulmuştur. Kirasını devletin ödediği bu hayvanların eşkiya tarafından kaçırılması ya da öldürülmesi halinde de bedeli sahibine ödenmiştir (Resmi Gazete, 3 Kanunusani 1934).

Tablo 5

Umum Jandarma Kumandanlığına Kayıtlı Canlı Araçlar

Yıl	Tek atlı araba	Çift atlı araba	Sihhiye arabası	Etüv arabası
1923	8	32		
1924	8	32		
1925	8	32		
1926	9	33		
1927	9	33		
1928	9	33	1	1
1929	9	33	1	1
1930	10	33	1	1
1931	10	33	1	-
1932	10	33	1	1
1933	10	33	1	1
1934	10	33	1	1
1935	10	33	1	1
1936	11	34	1	2
1937	11	34	1	2
1938	11	36	1	2
1939	11	40	1	3

Genel olarak at ve katırların kullanıldığı orduda yük hayvanı olarak da katır, merkep ve küçük cins atlar kullanılmış olup bunlara binmek yasaklanmıştır. Binek hayvanlarının sayısının artırılması ve hizmete elverişli hale getirilmesi içinse 1931-1936 yılları arasında atçılığın gelişimi noktasında Karacabey Harası aktif hale getirilmiştir (Tekeli ve İlkin, 2018). Bu dönemde jandarmanın birliklerinde binek ve yük hayvanlarının sayısı belirtildiği üzere araç yetersizliği sebebiyle oldukça fazladır ki sonraki dönemlerde bu sayının daha da fazlaştığını söyleyebiliriz. 1923-1939 yılları arasında jandarmanın kullandığı hayvanlarla ilgili bilgilerse Tablo 6'da (BCA, 030.01.0.0.68.432.8) sunulmuştur.

Tablo 6

Umum Jandarma Kumandanlığının Kullandığı Binek ve Yük Hayvanları

Yıl	Binek	NK. Koşum	Ceph. Koş.	Mekkare	Hv. Koş	Mt. Koş	Mübaya edilen	Toplam
1923	801	7	3	7	9	6	20	847
1924	803	11	7	4	6	9	26	866
1925	846	18	8	7	9	7	35	930
1926	851	10	8	8	3	10	40	930
1927	871	16	9	9	4	5	38	952
1928	888	11	8	10	5	4	33	959
1929	901	16	9	11	5	4	19	965
1930	912	19	11	13	6	6	25	992
1931	921	14	7	11	3	6	29	991
1932	935	16	4	12	4	7	33	1011
1933	945	41	10	15	9	7	39	1051
1934	956	47	9	10	4	7	50	1083
1935	951	46	6	9	3	5	59	1079
1936	960	41	6	11	4	6	41	1069
1937	961	40	7	10	6	4	41	1069
1938	993	46	3	6	4	5	30	1087
1939	982	43	7	16	2	7	39	1096

Yukarıda değinilen mevcut duruma ilaveten Umum Jandarma Kumandanlığının 1923-1949 yılları arasında 47.000 km. uzunluğunda telefon muhabere şebekesinin olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca 1923-1949 arasında deniz araçlarının tamirini yapmak için bir atölye de kumandanlığın bünyesinde faaliyet göstermiştir. Bu imkanlar dahilinde Umum Jandarma Kumandanlığının 1931-1939 yılları arasında yetiştirilen ve göreve katılan subay ve astsubay ile uzatmalı erat sayısı aşağıdaki tabloda (BCA, 030.01.0.0.68.432.8) gösterilmiştir. Faydalanılan belgede 1931 öncesindeki kayıtlara rastlanılmadığına dair ibare düşülmüştür.

Tablo 7

1931-1939 Arasında Yetiştirilen ve Görevlendirilen Personel

Yıl	Subay	Astsubay	Uzatmalı Erat
1931	653	2926	227
1932	1573	3573	236
1933	1676	3906	311
1934	1693	3906	327
1935	1970	3901	339
1936	2129	3648	452
1937	2034	3749	489
1938	2034	3952	505
1939	2171	3655	568

Aynı yıllar içinde Jandarma Umum Kumandanlığındaki er sayısı ise 1931'de 16.904 iken 1932'de 30.427, 1933 ve 1934'te 30.614, 1935'te 30.768, 1936'da 31.771'dir. 1937'de 33.880 olan er sayısının ertesi sene 34.321'e yükseldiğini, 1939'da ise 37.430 olduğunu görmekteyiz. Er okullarında yetiştirilenlerin sayısı ise 1931-1939 arasında toplamda 55.882'dir. Buna göre 1931'de 3400 er bu

okullardan yetişmiş, bir sene sonra bu sayı neredeyse iki katına çıkarak 6250 olmuştur. Sonraki iki yıl ise aynı rakamı görmekteyiz. 1933 ve 1934'te 6300 erin yetiştirildiği okullarda 1935'te 6425, 1936'da 6502, 1937'de ise 6800 er eğitilmiştir. 1938'de az bir artışla 6825 olan er sayısı, ertesi yıl 7080'e yükselmiştir (BCA, 030.01.0.0.68.432.8). Çalışmaya kaynaklık eden arşiv belgesinden jandarma personelinin sağlık ile ilgili bilgilerinin de kayıt altına alındığını öğrenmekteyiz. İstirahat alanlardan çürüğe ayrılanlara kadar geniş bir yelpaze ile personelin sıhhi durumunu gösterir tablo da (030.01.0.0.68.432.8) aşağıdaki gibidir.

Tablo 8

Umum Jandarma Kumandanlığının 1923-1939 Yılları Arasındaki Sıhhi İstatistik Cetveli

Yıl	Viziteye çıkan		İstirahat alan		Kıtada ayakta tedavi edilen		Hastaneye giden		Hastaneden taburcu olup gelen		Hava değişimine giden		Sakata ayrılan		Çürüğe çıkarılan		Hastanede ölen	
	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat	Sb	Erat
23	125	29.682	115	27.476	115	27.476	10	221	8	121	2	628		56		32	2	19
24	310	30.176	133	21.918	147	29.962	163	321	92	168	52	110		89		51	3	27
25	383	44.172	87	21.918	309	33.428	74	10.744	149	902	57	178		146		37	2	52
26	449	490	105	25.572	352	37.676	177	14.210	137	11.080	37	175		158		40	1	66
27	339	49.115	153	24.027	253	36.426	226	17.638	156	13.857	60	201		186		59	3	59
28	413	48.895	120	32.566	219	35.329	143	13.566	265	11.896	62	212		162		64	2	65
29	447	45.932	53	20.540	317	33.440	130	12.491	136	10.766	87	178		112		88	4	61
30	370	51.859	61	21.585	195	38.648	183	13.269	128	10.880	77	178		111		89	2	60
31	310	61.921	133	31.618	147	44.364	163	17.557	92	12.284	55	223		152		101	1	32
32	412	53.423	115	31.422	287	35.599	125	18.824	87	14.122	66	368		132		115	3	46
33	365	54.934	86	29.531	243	40.338	122	14.596	88	12.195	62	953		119		96	2	85
34	413	60.877	120	29.682	219	47.682	143	12.215	265	44.480	66	120		91		32	1	78
35	415	59.285	132	31.852	283	42.523	132	16.762	126	12.765	92	848		132		112	1	48
36	446	60.877	200	29.682	200	11.476	181	12.215	265	44.480	30	120		121		92	2	68
37	385	55.826	96	29.326	267	40.200	118	15.626	95	12.425	74	513		145		119	3	45
38	412	53.423	115	31.422	287	35.599	125	17.824	87	14.122	66	368		132		115	2	46
39	399	62.132	85	33.592	282	43.507	117	18.625	102	13.166	71	224		152		114	1	43

Bu dönemde ölümlerin çoğunun salgın hastalıklardan kaynaklandığı görülmektedir. Nitekim 29 Aralık 1936 tarihli Umum Jandarma Kumandanlığına bağlı birliklerin sağlık raporlarını gösteren belgede başta tifo olmak üzere salgın menenjit, verem, zatülcep, zatürre, lekeli hummadan hayatını kaybeden erlerden bahsedilmiştir (BCA, 030.10.0.0.128.923.15). Aynı şekilde 1929-1932 yılları arasında jandarma birliklerinde görülen hastalıklar arasında kabakulak, dizanteri, bronşit, sıtma, zatürre göze çarpmaktadır. 1929'da 23, 1930'da 24, 1931'de 36, 1932'de ise 65 jandarma zatürreden hayatını kaybetmiştir ki en fazla vefata yol açan hastalık da zatürre olarak kayda geçmiştir (BCA, 030.10.0.0.128.923.6).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sadece jandarmanın değil, tüm toplumun fazlasıyla tesiri altında kaldığı elverişsiz koşullar içinde, vatan topraklarını savunmak için var gücüyle işgalci kuvvetlere ve isyancılara karşı duran Anadolu insanının yokluk ve yoksunluk içinde mücadelesidir Kurtuluş Savaşı. Hem düşmandan hem yokluktan hem açlıktan, tüm umutsuzluklardan kurtulabilmek için verilen bu topyekûn mücadelede

milletin bir araya getirilebilmesi jandarma ile mümkün olabilmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasından hemen sonra milletin mücadeleye yerel manada değil ulusal kapsamda devam edebilmesi gerekliliğini izahatıyla bunu başlatabilecek gücün jandarma olduğuna duyduğu inancı, birlikte hissedilmiştir. Bu doğrultuda Mustafa Kemal Paşa, iç güvenliğin sağlanması, Rum ve Ermeni eşkıyalara meydanın bırakılmaması, Mütarekenin 7. Maddesinin İtilaf devletlerince bahane edilebileceği şartların doğmaması adına jandarma birliklerinin oluşturulması için yoğun çaba sarf etmiştir.

Bu doğrultuda kendisine gereksinimi ortaya çıkaran zorlu koşulların hepsiyle mücadele eden jandarma, özellikle düzenli ordunun kurulmasından önceki süreçte milis güçlerin oluşmasında aktif rol oynamıştır. Sadece emniyet ve asayiş korumakla değil, kendisine ihtiyaç duyulduğu vakit yurt savunmasında da oldukça önemli rolleri başarıyla üstlenen Türk jandarması, bu dönemde de gerek sınırların muhafaza edilmesinde gerek cephe arkasındaki isyanların bastırılmasında tüm varlığını ortaya koyarak mücadele etmiştir. Az sayıda personeli olmasına rağmen sabit ve seyyar birliklerle mücadelesini sonuna değin devam ettiren jandarmanın her türlü tehdit ortamında akla gelen ilk güç oluşu, ona farklı bir karakter de kazandırmıştır.

Askeri statüye sahip kolluk gücü olarak esnek yapılanmasıyla her an hazır duruşu, jandarmanın öne çıkan vasıfları olarak değerlendirilebilir. Ancak her dönemde emniyet supabı vazifesi görmüş olan jandarmanın teşkilatlanması konusunda ikilemde kaldığı için zaman zaman zorlandığı da muhakkaktır. Yapılanmasında belirginlikten uzak bir tarihi serüveni olan jandarma teşkilatının ülkenin huzur ortamında ve kargaşa sürecinde değiştirilmeye açık biçimliliği kimi zaman kendisinden yeterince verim alınamamasını da beraberinde getirmiştir. Ordu yapılanması içinde kendini nerede görmesi gerektiği muallakta kalan jandarmanın Milli Mücadelede halkı düzenli ordu kurulmadan önce teşkilatlandırarak düşmana duruşu başlatması kadar savaş sonrasında halkla iç içe olmasından kaynaklanan asayişin bozulabileceği tedirginliği, jandarmaya travmatik bir hal de yüklemiştir. Bu hal içinde kolluk gücü olarak kendisine verilen görevi layıkıyla yerine getirmeye uğraşmış, dönemin elverişsiz koşullarının etkisiyle eğitsel kimliğini kazanamamış, salgın hastalıklarla mücadele etmiştir.

Cephedeki mücadelenin ardından eğitim, sanayi, ekonomi, tarım gibi pek çok farklı konudaki zorluklarla mücadelenin başladığı Türkiye'de, inkılapların uygulanması, Lozan'dan kalan konular çerçevesinde sınır sorunları, ayaklanmalar da yeni dönemde de jandarmanın sorumluluğunu yine ağırlaştırmıştır. Buna rağmen bu zorlu süreçteki görevlerini de başarıyla neticelendirebilmiştir. Kısaca Milli Mücadelenin her safhasında sergilediği başarıların, gösterdiği tevazuunun altında kalması nedeniyle bu döneme dair çalışmalarda daha fazla yer alması gerektiği düşüncesi, 181 yıldır kendisine verilen her görevi mesleki etik, askeri yeti, hukuki değer ve milli güç ile başarıya ulaştıran jandarma teşkilatının bu makaleye konu olmasına neden olmuştur.

Açıklama: Bu makale, Türk Tarih Kurumu ve 19 Mayıs Üniversitesi tarafından düzenlenmiş olan 100. Yılında 19 Mayıs ve Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumunda sunulmuş ve fakat basılmamış olan "Umum Jandarma Kumandanlığı (1920-1939)" başlıklı tebliğin genişletilmiş halidir.

Kaynaklar

- Alpar, G. (2013). Güvenliğin sağlanmasında bir kolluk kuvveti olan jandarmanın geçmişten günümüze rolü ve dünyadaki konumu. *Güvenlik Birimleri Dergisi*, 2(1), 79-106.
- Alpar, G. (2014). Jandarmanın güvenliğin sağlanmasında geçmişten günümüze rolü. *Jandarma Dergisi*, 139, 30-41.
- Alpar, G. (2018). Erzurum savunmasında Seyyar Jandarma Birlikleri. *Jandarma Dergisi*, 150, 6-13.
- Babuçoğlu, M. ve Özdil, O. (2018). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e belgelerle jandarma teşkilatı*. Ankara: Jandarma Basımevi Müdürlüğü.

BCA. 030.01.0.0.68.432.8.

BCA. 030.10.0.0.128.923.15.

BCA. 030.10.0.0.128.923.6.

BCA. 030.10.0.0.69.454.36.

BCA. 030.18.1.1.1.1.19.

BCA. 030.18.1.1.27.75.16.

BCA. 030.18.1.1.7.35.4.

BOA. DH. EUM. AYS, 19-20.

BOA. DH.EUM.3.Şb, 13-94, 1.

BOA. İ.MMS, 192-22, 5.

BOA. İ.MMS, 200-7, 4.

Ceride-i Resmîyye (14 Şubat 1337). *Piyade, süvari sınıfından mürekkeb olmak üzere seyyar jandarma müfrezeleri teşkili hakkında kanun*, (Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ibtida-yi teşekkülünden itibaren mevkiî meriyete vazettiği kanunlar). S. 2.

Ceride-i Resmîyye (7 Mart 1337). *Seyyar jandarma müfrezelerinin ilgası hakkında kanun*. S. 5.

Cumhuriyet (1 Şubat 1930). *Edirne'mizde Zengin Bir Askeri Kütüphane Açıldı*.

Cumhuriyet (16 Kanunusani 1930). *Şehrimize gelenleri*.

Cumhuriyet (29 Kanunusani 1930). *Zeki Paşa*.

Erim, N. (1953). *Devletlerarası hukuku ve siyasi tarih metinleri*. C. I, Ankara: TTK Basımevi.

Jandarma Genel Komutanlarımız. <http://www.jandarma.gov.tr/> adresinden 18 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi. (2002). *Asayiş ve kolluk tarihi içerisinde Türk Jandarma Teşkilatı*. C. I, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.

Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi. (2002). *Asayiş ve kolluk tarihi içerisinde Türk Jandarma Teşkilatı*. C. II, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.

Kantar, G. (2020). *Demokrasi ve Türk demokratikleşmesi bağlamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), ss. 123-135.

Kutlu, C. (1992). *Birinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinin iç güvenlikle ilgili çıkardığı kanun ve kararnameler*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Özcan, A. (2017). *Osmanlı Devleti'nde jandarma teşkilatının kurulmasının gündeme ilk defa gelişi (1839)*. Türk Polis Tarihinin Kökenleri, (Edt. Yücel Yiğit), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss. 331-354.

Özcan, A. (2018). *Jandarma teşkilatının kuruluş devrini aydınlatacak iki önemli belge*. Jandarma Dergisi, 151, ss. 8-13.

- Özkan, C. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e ordu*. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. V, ss. 1259-1268, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Resmi Gazete (22 Haziran 1930). Jandarma kanunu. S. 1526.
- Resmi Gazete (3 Kanunusani 1934). Ahaliye ait olup jandarma hizmetlerinde kullanılan hayvanlar ile nakil vasıtalarının tazmini hakkında kanun. S. 2595.
- Resmi Gazete (30 Temmuz 1931). Jandarma efradı kanunu. S. 1860.
- Resmi Gazete (31 Ocak 1928). Seyyar jandarma alaylarının teşkilleri ve vazifeleri hakkında talimatname. S. 802.
- Sönmez, A. (2006). *Zaptiye teşkilatının düzenlenmesi (1840-1869)*. Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 25, ss. 199-219.
- Sönmez, A. (2007). *Osmanlı Devleti'nde iç güvenliğin dönüşümü: zaptiye teşkilatı'ndan jandarma'ya*. Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANAS 38, 10-15 Eylül 2007, vol. 6, ss. 2855-2864.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (10 Şubat 1337). D. 1, C. VIII.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (7 Haziran 1336). D. 1, C. II.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2018). Dış siyaseti ve askeri stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si, C. 1, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (1985). *Tanzimat'tan sonra Osmanlı kolluk kuvvetleri*. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları, C. 5, ss. 1269-1271.
- Türkmen, Z. (2016). *Jandarma*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. Ek-1, ss. 691-693.

Extended Abstract

Introduction

The Gendarmerie Agency was established on June 14, 1869. However, the word “gendarmerie” was first encountered in the documents dated 1839. Therefore, the foundation year of the gendarmerie was accepted as 1839. 80 years after this date, on May 19, 1919, Mustafa Kemal Pasha came to Samsun and called the nation to the total struggle. This development also increased the importance for the gendarmerie. The gendarmerie is in a structure that lives with the public and knows it closely. This situation put the gendarmerie among the actors who started the national struggle. Accordingly, Mustafa Kemal Pasha asked for the establishment of gendarmerie troops to ensure internal security and to fight against Greek and Armenian bandits, and to prevent the emergence of conditions under which Article 7 of the Armistice of Mondros could be excused by the occupation forces. Mustafa Kemal Pasha also made great efforts in this regard. In this respect, the gendarmerie has an important role in the National Struggle, especially in the period before the establishment of the regular army, in organizing the people and starting the stance against the enemy. After ending the fight on the front line began the process of reforms in Turkey. In other words, the period of struggle with many different issues such as education, industry, economy and agriculture has started. In Turkey, the implementation of reforms, border issues remaining from Lausanne and riots, shows the magnitude of the gendarmerie in the new era of responsibility. For this reason, some arrangements have been made regarding the gendarmerie organization as of the National Struggle Period. After the opening of the Turkish Grand National Assembly, the General Gendarmerie Command affiliated to the National Defense Agency was launched. The General Gendarmerie Command was established on August 21, 1920. At the time of its establishment, regional inspectors consisted of regiments and battalions. The principles regarding the General Gendarmerie Command were determined by the law that came into force on 2 June 1930. The name of the organization changed as the Gendarmerie General Command in 1935. This study aims to give information about the situation of the General Gendarmerie Command between 1919-1939. The Gendarmerie helped send weapons and ammunition to the people who will pass to Ankara and Anatolia after the occupation of Istanbul in this period. It also played an important role in the fight against both occupation forces and rebellions. The gendarmerie did not only deal with protecting security and public order. When he was needed, he successfully played an important role in the defense of the country. The Turkish gendarmerie has struggled to protect the borders and suppress the revolts behind the front in the aforementioned period. The gendarmerie, which has continued its struggle with fixed and mobile units despite its few personnel, has become the first power that comes to mind in any threat environment. This situation also gave gendarmes a different character. It has a flexible structure as a military law enforcement agency. The gendarmerie has a modest appearance despite its readiness at all times, acting as a safety valve and successfully fighting under unfavorable conditions. An extended abstract is mandatory for each article. Extended abstract should be between 1000-1250 words that covers main heading of the template (Introduction, Method, Result, Discussion and Conclusion). An extended abstract between 1000 and 1250 words should be prepared for each article, including the titles in the template. An extended abstract should be in English for Turkish studies and in English for Turkish studies. Introduction should include the purpose, main problem and sub-problems of the research.

Method

In this study, which covers the period between 1919-1939, when the gendarmerie struggled, archive documents containing the gendarmerie activity reports were examined and the reports in the form of a statistical document were analyzed. Information about the budget allocated to the gendarmerie in the first five periods of the Turkish Grand National Assembly, the type and number of the motor vehicles and the means of communication used by the gendarmerie, how much budget was allocated to the construction and repair works of the gendarmerie buildings. In addition, the veterinary services provided within the gendarmerie; Extensive information was provided, ranging from the protection of border, coastal waters and territorial waters to the extent to which smuggling has been

done. Apart from these; The number of gendarmerie personnel, including officers, non-commissioned officers and soldiers, was determined on a yearly basis. In terms of health, the General Gendarmerie Command was evaluated. Information is given on how many staff, as rank and erat, are on visas, are on rest, are treated on an outpatient basis in the hospital or continent. The gendarmerie personnel who were sent to the air exchange, were crippled, rotted and lost their lives in the hospital were also evaluated by years. Tables are used to better understand this information. Archive documents were especially used in the information used in the article. In addition, parliamentary minutes, memories, periodicals and investigative works were among the sources used in the preparation of the article.

Result, Discussion and Conclusion

After the First World War, only the gendarmerie remained as a military unit to protect internal security in accordance with the Armistice of Mudros. Within the scope of the Mondros Armistice Agreement, enough gendarmes were assigned to ensure internal security. This situation was evaluated by Mustafa Kemal Pasha and the gendarmerie was used to bring the people together. The gendarmerie, which enabled the Turkish nation to resist the invasions by organizing it, also dealt with the provision of public order and internal security. The Gendarmerie continued its devoted work with difficulty and continuously. It showed significant success before the regular army was established and after the National Struggle Period. The Gendarmerie has fulfilled every task assigned to it for 181 years, with professional ethics, military power, legal value and national power. For this reason, it is necessary to talk a little more about the historical development of the gendarmerie. For this reason, the next years of the gendarmerie, whose work was done from the Ottoman Period to the Republic, should be investigated.